

ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗ ΦΥΛΑΚΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΥΣΗΣ

Την πρώτη μου εμπειρία με το τείχος της σιωπής την απέκτησα κατά την παιδική μου ηλικία. Η μητέρα μου συνήθιζε να μη μου μιλάει για μέρες, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να δείξει την απόλυτη υπεροχή της και να κερδίσει την υπακοή μου. Τούτη την αίσθηση εξουσίας την είχε ανάγκη για να μπορεί να κρύβει τις ανασφάλειές της, τόσο από τους άλλους όσο και από την ίδια. Τη χρειαζόταν, επίσης, για να αποφεύγει τη σχέση με το ίδιο της το παιδί – ένα παιδί που ποτέ της δεν ήθελε. Οι ανάγκες, τα ερωτήματα και όλα όσα πρότεινε το μικρό κορίτσι στη μητέρα του έσκαγαν πάνω σ' αυτό το τείχος κι έπεφταν στο κενό. Η μητέρα μου δεν αισθανόταν υποχρεωμένη να δικαιολογηθεί για τη σκληρότητά της, αφού για την ίδια η συμπεριφορά της δεν ήταν παρά η «δίκαιη» τιμωρία για τις αταξίες μου, το καθήκον της «να μου δώσει ένα μάθημα».

Αυτό το παιδί, που για πολλά χρόνια δεν είχε αδελφια και ο πατέρας του –τις ελάχιστες φορές που βρισκόταν στο σπίτι– δεν το έπαιρνε υπό την προστασία του, δυσκολευόταν να υπομείνει τη μακρά κι επίμονη σιωπή της μητέρας του. Όμως ακόμα πιο βασανιστική και από την ίδια τη σιωπή ήταν η απέλπιδα αλλά διαρκής προσπάθεια του παιδιού να ανακαλύψει την αιτία αυτής της

τιμωρίας. Όπως στη Σωφρονιστική αποικία του Κάφκα, έτσι και στην περίπτωση της μικρής κατηγορούμενης δεν δινόταν η παραμικρή εξήγηση για το παράπτωμα που είχε διαπράξει. Ωστόσο, τούτη η παράλειψη εμπεριείχε ένα μήνυμα: «Αν δεν έχεις την παραμικρή ιδέα γιατί σου αξίζει μια τέτοια τιμωρία, είσαι ασυνείδητη. Ψάξε, αναρωτήσου, πίεσε τον εαυτό σου, μέχρι η συνείδησή σου να σου πει ποιο είναι το φταίξιμό σου. Μόνο τότε θα σου επιτραπεί μια π ρ ο σ π ά θ ε ι α να δικαιολογηθείς – κι αν είσαι τυχερή, ίσως συγχωρηθείς».

Αν ήξερα πως ξεκινούσα τη ζωή μου σε ένα ολοκληρωτικό καθεστώς; Πώς θα μπορούσα να το γνωρίζω; Ούτε που θα τολμούσα ποτέ μου να σκεφτώ κάτι τέτοιο. Αντί να αμφισβητήσω τη μητέρα μου, προτίμησα να αμφιβάλλω για το πόσο σωστή ήταν η αίσθησή μου ότι με παραμελούσε και μου φερόταν άδικα. Άλλωστε, δεν γνώριζα άλλες μαμάδες, κι επομένως δεν είχα μέτρο σύγκρισης. Μιας και η μητέρα μου παρουσίαζε τον εαυτό της ως πρότυπο ευσυνειδησίας και αυτοθυσίας –που πράγματι ήταν–, είχα πειστεί πως δεν μου έλειπε τίποτα. Το ότι η καρδιά της ήταν σφαιλιστή το κατάλαβα πολύ πιο μετά.

Άρχισα λοιπόν να πιστεύω πως έφταιγε μονάχα η κακία μου κάθε φορά που η μαμά δεν μου μιλούσε και δεν απαντούσε στις ερωτήσεις μου, όποτε με αγνοούσε καθώς την παρακαλούσα για εξηγήσεις, όποτε απέφευγε το βλέμμα μου και ανταποκρινόταν στην αγάπη μου με ψυχρότητα. *Για να με μισεί η μαμά, θα πρέπει να είμαι αξιομίσητη* – έτσι σκέφτεται ένα παιδί.

Η ανάμνηση της απομόνωσης εκείνων των ημερών, της μοναξιάς εκείνου του παιδιού, το οποίο αναζητά απεγνωσμένα τους λόγους για την τιμωρία που του επιβλήθηκε, παρέμενε απωθημένη μέσα μου για σχεδόν εξήντα χρόνια. Αυτό το μικρό κορίτσι, που ήθελε πάση θυσία να καταλάβει τις αντιφάσεις της μητέρας του, για να καταφέρει επιτέλους ν' αλλάξει τη μοίρα του, για να κάνει τη μητέρα του –που τόσο τη χρειαζόταν– να μιλήσει, εκείνο το κορίτσι, λοιπόν, το είχα προδώσει. Έπ ρ ε π ε, όμως, να το προδώσω, επειδή δεν είχα κανέναν να με βοηθήσει να δω την αλήθεια και να ζήσω μ' αυτήν. Συνέχισα λοιπόν τη μοναχική αναζήτηση της ενοχής μου μέσα στους λαβύρινθους των αφηρημένων εννοιών, αφού αυτές ήταν λιγότερο επώδυνες από τη γυμνή αλήθεια, και διατηρούσα έτσι την ελπίδα πως η καθοδήγηση την οποία στερήθηκα θα μπορούσε να αναπληρωθεί.

Παρ' όλο που ως ενήλικη ήρθα πάλι αντιμέτωπη με το φαινόμενο του τείχους της σιωπής, ποτέ ξανά δεν έπεσα θύμα του με τρόπο τόσο καταστροφικό. Ήμουν σε θέση να το αναγνωρίσω, να το κρίνω, να το κατακρίνω. Δεν άφησα να μου προκαλέσει σύγχυση. Μπορούσα να υπερασπιστώ τον εαυτό μου ενάντια σε άδικες κατηγορίες και να βρω τη χρειαζόμενη βοήθεια. Δεν ήμουν καταδικασμένη να μένω στο σκοτάδι. Συχνά, ερχόμουν αντιμέτωπη με ανθρώπους που ήταν λίγο πολύ αποκομμένοι από τον ψυχικό τους κόσμο και ανίκανοι να μοιραστούν τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους. Η εμπειρία με δίδαξε πως τέτοιου είδους άνθρωποι προσπαθούν να αντι-

σταθμίσουν τη συναισθηματική ανασφάλειά τους ασκώντας εξουσία. Πιστεύουν δε ότι ο μόνος τρόπος για να προστατευτούν είναι η αποφυγή των γεγονότων και η οχύρωσή τους πίσω απ' τη σιωπή.

Ωστόσο, αν κάτσω να σκεφτώ όλες τις περιπτώσεις που βρήκα μπρος μου το τείχος της σιωπής, καμία από αυτές δεν μου φαίνεται τόσο απειλητική όσο η σιωπή της μητέρας μου την εποχή που βρισκόμουν σε πλήρη εξάρτηση από εκείνη. Ως ενήλικη, μπορούσα, αν ήταν σημαντικό για εμένα, να αντιμετωπίσω αυτούς που σωμαίνου βομβαρδίζοντάς τους με ερωτήσεις και γεγονότα, παρατηρώντας τη συμπεριφορά τους, αναθεωρώντας την άποψή μου γι' αυτούς ή ακόμα και διακόπτοντας κάθε σχέση μαζί τους, εφόσον γνώριζα και άλλους ανθρώπους, που δεν έμεναν σιωπηλοί απέναντί μου. Τούτη την επιλογή, όμως, δεν την είχα όταν ήμουν παιδί.

Δεν μπορούσα να πω: «Θα βρω μιαν άλλη μητέρα, κάποια που θα είναι ανοιχτή απέναντί μου, που θα με προσέχει και θα μιλάει μαζί μου, που δεν θα μου φέρεται διαρκώς σαν να είμαι αόρατη, που θα μου εξηγεί τι της συμβαίνει - μια γυναίκα που θα γνωρίζει τον εαυτό της, επειδή θα ζει συνειδητά». Ως παιδί, δεν είχα άλλη επιλογή από το να υπομένω τη σιωπή της μητέρας μου και να ρίχνω το φταίξιμο στον εαυτό μου. Οι επιλογές μου, όμως, θα παρέμεναν περιορισμένες και αργότερα, οπότε και θα επιχειρούσα να αντισταθμίσω την απώλεια της αλήθειας μου με φιλοσοφικές υποθέσεις περί της «αδυναμίας γνώσης της αλήθειας». Εφόσον η

αλήθεια των γεγονότων ήταν αδιανόητη, έπρεπε να την αρνηθώ.

Σήμερα ξέρω πως αμέτρητοι άνθρωποι έχουν βοηθεί σε παρόμοια θέση, παρότι ίσως δεν μπορούν -ή δεν μπορούν ακόμα- να θυμηθούν τα γεγονότα. Ορισμένοι, βεβαίως, μπορούν, γι' αυτό και πλέον σε ολόκληρο τον κόσμο πυκνώνουν οι αφηγήσεις περιστατικών παιδικής κακοποίησης. Τα πρόσωπα πίσω από αυτές τις ιστορίες λαμβάνουν ενίοτε θετική ανταπόκριση από ανθρώπους οι οποίοι, αν και μέχρι πρότινος δεν είχαν τολμήσει να κοιτάξουν πίσω, καθώς όλοι τούς απέτρεπαν από το να κάνουν κάτι τέτοιο, αντλούν τώρα θάρρος από τούτες τις περιγραφές και αποφασίζουν να έρθουν αντιμέτωποι με την ιστορία της παιδικής τους ηλικίας. Συχνά, ωστόσο, προσκρούουν σε ένα τείχος διόλου εύκολο να διαπεραστεί, ιδίως στους κύκλους των διανοούμενων, των οποίων τα μέλη έχουν για οπλισμό τους θεωρίες κατά της επαναφοράς του απωθημένου από το ασυνείδητο στο συνειδητό.